

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของตัวเอกในหนังสือนิทานกับเพศของผู้เรียน ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. หนังสือสำหรับเด็ก
  - 1.1 ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก
  - 1.2 ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก
  - 1.3 หนังสือนิทาน
    - 1.3.1 ความหมายและลักษณะของหนังสือนิทาน
    - 1.3.2 ประเภทของนิทาน
  - 1.4 หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก
    - 1.4.1 ความต้องการทางธรรมชาติของเด็ก
    - 1.4.2 ความสนใจในการอ่านของเด็ก
  - 1.5 องค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก
2. ลักษณะของตัวเอก
  - 2.1 ความหมายและลักษณะของตัวเอก
  - 2.2 ลักษณะของตัวเอกกับการเรียนรู้
  - 2.3 ลักษณะของตัวเอกที่เป็นคน
  - 2.4 ความสัมพันธ์ของตัวเอกกับเด็ก
  - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศและวัยของตัวเอก

หนังสือสำหรับเด็ก

ในการอ่านไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ส่วนมากแล้วมีวัตถุประสงค์ในการอ่านอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ ประการที่หนึ่ง อ่านเพื่อได้รับข่าวสาร ประการที่สอง อ่านเพื่อการศึกษา หรือเพิ่มทักษะให้กับตนเอง และประการที่สามคือ อ่านเพื่อความเพลิดเพลินซึ่งเป็นการอ่านที่ไม่มีจุดมุ่งหมายอื่นใดนอกจากการอ่านเพื่อได้รับสิ่งที่พอใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้อยากอ่านหนังสือมากขึ้น โดยเฉพาะกับเด็ก การอ่านเพื่อความเพลิดเพลินจะเป็นวัตถุประสงค์ที่เด็กมีความปรารถนามากที่สุดในการเลือกอ่าน และเมื่อเด็กพอใจต่อการอ่านก็เท่ากับได้รับการสนองความต้องการอย่างไม่รู้ตัว (Leng, 1956)

เด็กอ่านหนังสือเพื่อที่จะสร้างโลกแห่งสติปัญญาของเขาและต้องการที่จะเรียนรู้ความเป็นมากฎเกณฑ์ความเป็นอยู่ของผู้คนภายในโลก เพราะเด็กเชื่อว่าการเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาอาศัยอยู่ในโลกได้อย่างปลอดภัย เด็กต้องการเรียนรู้มากมายหลายสิ่ง หนังสือจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยตอบสนองตามที่ต้องการได้ (รัญจวน อินทรกำแหง, 2517) หนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นหนังสือที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กซึ่งมีผู้ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กดังนี้

Huck และ Kuhn (1977) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กอ่าน

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ (2523) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง สิ่งนิพนธ์ที่จัดทำเพื่อเด็กตั้งแต่วัยเด็กตอนต้น (อายุ 2 ขวบ) ไปจนถึงเด็กวัยรุ่น (อายุ 20 ปี)

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือที่มีจุดมุ่งหมายในการจัดทำขึ้นให้สำหรับเด็กอ่านโดยเฉพาะ หรืออาจให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้ ถ้าเป็นเด็กเล็กอาจจะเป็นหนังสือภาพล้วน ๆ หรือหนังสือที่มีเนื้อเรื่องและรูปภาพ หรือหนังสือการ์ตูนก็ได้

Jafa (1980) หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้ดู ฟัง เรียนรู้ และสนุกสนานเพลิดเพลิน

ดังนั้นหนังสือสำหรับเด็กก็คือหนังสือที่จัดทำขึ้น เพื่อให้เด็กได้อ่านหรือได้ฟัง เพื่อความเพลิดเพลินและความรู้ และเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเด็กโดยเฉพาะมีความเหมาะสมกับวัย

ณรงค์ ทองปาน (2526) ได้แบ่งประเภทหนังสือสำหรับเด็กออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ร้อยกรอง ร้อยกรองจัดได้ว่าเป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่ง เพราะสามารถให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เหมือนกัน มีลักษณะเป็นถ้อยคำที่คล้องจอง และซ้ำ ๆ กันเป็นจังหวะ ร้อยกรองสำหรับเด็กอาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ร้อยกรองสำหรับเด็กเล็ก ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก และเพลงปลอบเด็ก

1.2 ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์ ได้แก่ เพลงประกอบการเล่นของเด็ก ปริศนาคำทาย และบทกลอนสอนใจเด็กรุ่นเยาว์

2. สารคดี หมายถึงหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้และข้อเท็จจริงต่างๆ แก่ผู้อ่าน จัดแบ่งสารคดีตามลักษณะเนื้อหาได้ดังนี้

2.1 สารคดีที่เป็นบทความ

2.2 สารคดีเชิงสาระความรู้

2.3 สารคดีท่องเที่ยว

3. บันเทิงคดี หมายถึง เรื่องราวที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน บันเทิงคดีสำหรับเด็กที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดขอจัดเป็นประเภทได้ดังนี้

3.1 นิทาน

3.2 เรื่องสั้น

3.3 นวนิยาย

3.4 เรื่องแปล

3.5 การ์ตูน

หนังสือนิทานจัดเป็นหนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีมุ่งที่จะให้ความเพลิดเพลินแก่เด็ก (ณรงค์ ทองปาน, 2526) นิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาที่มีได้เจาะจง แสดงประวัติความเป็นมาของเรื่อง จุดใหญ่ก็เล่าเพื่อความสนุกสนานและความพอใจทั้งของผู้เล่า และของผู้ฟัง โดยมุ่งที่จะสนองความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ฟัง ในบางครั้งก็สอดแทรกคติสอนใจเอาไว้ด้วย (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516)

Oirik (Oirik, อ้างถึงใน ประภานันท์ กรโกสิยกาจ, 2527) ได้อธิบายถึงลักษณะของนิทานที่นิยมแต่งไว้ 8 ประการดังนี้

1. นิทานจะไม่เริ่มต้นตอนสำคัญ และจบทันทีเมื่อถึงจุดสุดยอดของเรื่อง แต่จะต้องมีการกล่าวนำเรื่องก่อน และเมื่อถึงจุดสุดยอดแล้วก็จะกล่าวถึงความสุขสงบของตัวละครก่อนจึงจบ

2. เนื้อเรื่องมักจะซ้ำ ๆ กันในเรื่องเดียวกัน

3. ตัวเอกในนิทานครึ่งหนึ่งหรือตอนหนึ่งจะมีไม่เกินสองตัว

4. ตัวละครในเรื่องมักจะมีลักษณะตรงกันข้าม เช่น ดีกับเลว

5. ผู้ที่อ่อนแอที่สุดในกลุ่มจะกลายเป็นผู้ที่ได้ดีที่สุดในตอนหลัง

6. การสร้างบุคลิกภาพลักษณะของตัวละครเป็นไปอย่างง่าย ๆ บอกรวดตรง ๆ

7. โครงเรื่องง่ายไม่ซับซ้อน

8. เล่าอย่างง่าย ๆ เนื้อเรื่องที่เหมือนกันก็เล่าด้วยสำนวนแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

นิทานมีการนำเสนอทั้งในรูปแบบของหนังสือ และการเล่าให้ฟัง ไม่ว่าจะในรูปแบบใด นิทานก็มีวิธีการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ใช้วิธีเล่าตามลำดับเหตุการณ์หรือเวลา จะไม่ซับซ้อนเท่ากับนวนิยาย นิทานที่แพร่หลายกันอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกได้ดังนี้คือ (กุหลาบ มลลิกมาส, 2516; สุนัตรา ชุมเกต, 2522)

1. นิทานปรัมปรา เป็นนิทานที่มีขนาดยาว ไม่ระบุสถานที่แน่นอน ตัวละครต้องเผชิญปัญหาเสียก่อน และเมื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่แล้วไปเรื่องก็จบลงอย่างมีความสุข เช่น เรื่องสโนไวท์ ปลาย่าง นางสิบสอง เป็นต้น

2. นิทานท้องถิ่น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีหรือบุคคลในท้องถิ่น อาจจะเป็นเรื่องซึ่งแปลกกว่าปกติธรรมดาอยู่บ้าง อาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทวดาหรือมนุษย์ และมักมีเหตุการณ์เดียว โดยมากจะสอดแทรกจินตนาการลงไปในเรื่องบ้าง นิทานท้องถิ่นแยกย่อยได้ดังนี้

2.1 นิทานประเภทอธิบาย มักอธิบายปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ความเชื่อสถานที่ เช่น ทำไมจระเข้ไม่มีลิ้น กระต่ายไม่มีหาง เกาะหนูเกาะแมว เป็นต้น

2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น เรื่องโชคลาง และไสยศาสตร์

2.3 นิทานเกี่ยวกับชุมชนหลายแห่ง เช่น ปู่โสมเฝ้าทรัพย์

2.4 นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงวีรบุรุษ ซึ่งอาจเป็นตัวแทนของชนชาติใดชาติหนึ่งหรือเป็นตัวแทนของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ได้ คล้ายกับนิทานปรัมปราต่างกันแต่นิทานวีรบุรุษกำหนดตัวละคร สถานที่แน่นอน และมีเค้าความจริง เช่น ไกรทอง

ก้าวแสนปม เฮอร์คิวลีส เป็นต้น

2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นนิทานสั้นไม่สมจริงเจเนตนาจะสั่งสอนเรื่องความประพฤติหรือศีลธรรมแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เช่น นิโตะเทศ ชาติต่าง ๆ เป็นต้น

2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวช เป็นนิทานอภินิหารของนักบวช พระที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า เช่น หลวงพ่อโคะเหยียบน้ำทะเลจืด

3. เทพนิยาย เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นเทวดาหรือนางฟ้าหรือกึ่งเทพ และมักจะเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น พระอินทร์ รามสูร-เมขลา เป็นต้น

4. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ เป็นนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์หรืออาจจะมีคนเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ แต่ทั้งคนและสัตว์จะปฏิบัติต่อกันเสมือนว่าเป็นมนุษย์นั่นเอง แยกย่อยเป็น 2 ประเภทคือ

4.1 นิทานเกี่ยวกับคติธรรม เป็นนิทานสอนใจที่มีตัวเอกเป็นสัตว์เสมอ เช่น นิทานอีสป เป็นต้น

4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำซากหรือไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีการดำเนินเรื่องง่าย ๆ มีการกระทำหรือเล่าเรื่องซ้ำ ๆ กัน และใช้คำที่คล้องจอง เช่น เรื่องยายกะตาดปลุกกล้วยปลุกงาให้หลานเฝ้า

5. นิทานตลกมักเป็นนิทานสั้น ๆ สาระสำคัญของนิทานตลกคือ เพื่อสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังและผู้อ่าน อาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การแก้แค้นแก้แค้น เช่น เรื่องศรีธนญไชย เป็นต้น

6. นิทานสมัยใหม่ เป็นการนำนิทานพื้นเมืองเก่า ๆ มาปรับปรุงเสียใหม่ในด้านเนื้อหาสาระ ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับเด็ก และปรับปรุงขนาดของเรื่องไม่ให้ยาวเกินไป มีการตัดทอนตัวละครที่ไม่จำเป็นออกเสียบ้าง เพื่อให้เรื่องสั้นและมีตัวละครไม่มากนัก รวมทั้งการปรับปรุงเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำด้วย นอกจากจะปรับปรุงจากของเก่าแล้ว นิทานสมัยใหม่ยังมีประเภทที่แต่งเพิ่มเติมขึ้นโดยให้มีตัวละครในเรื่องเป็นของเล่นบ้างเป็นของใช้บ้าง และแทรกข้อเท็จจริงทางสังคมลงไป หรือแทรกเรื่องที่ต้องการจะสอนเด็กลงไป แต่ทั้งนี้ลักษณะของเรื่องต้องมีความซับซ้อน และสนุกสนานเป็นสำคัญ นิทานสมัยใหม่แบ่งออกเป็น

6.1 เอาเรื่องเก่ามาเล่าใหม่ โดยเอานิทานพื้นเมืองเก่ามาเล่าใหม่ โดยปรับปรุงสำนวนให้เหมาะกับเด็ก ดัดแปลงบุคลิกบางอย่าง คำโครงเรื่องที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก เช่นตอนจบตัวละครตายก็ให้จบด้วยความสุข

6.2 สร้างเรื่องขึ้นมาใหม่ แต่เล่าด้วยสำนวนลีลาแบบเก่า

6.3 นิทานประเภทซับซ้อน หรือเสียดสีสังคม

6.4 นำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมาแต่งเป็นนิทานทำให้มีชีวิต

6.5 นิทานประเภทสัตว์พูดได้ โดยนำเรื่องสัตว์มาแต่งให้มีชีวิตเหมือนคน มี

ความรู้สึกจิตใจและอารมณ์ต่าง ๆ

6.6 เรื่องประเภทคิดฝันจินตนาการ

6.7 เรื่องประเภทชีวิต 2 ชีวิตอยู่ในคน ๆ เดียวกัน

หนังสือนิทานไม่ว่าจะเป็นประเภทใด เด็กก็ให้ความสนใจ ซึ่งจากการสำรวจรสนิยมในการอ่านของเด็กและเยาวชนไทย ของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ.2519 ผลปรากฏว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายสนใจอ่านหนังสือนิทานประเภทคติสอนใจมากที่สุด และได้สรุปสาเหตุที่ชอบอ่านนิทานไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2519)

1. นิทานมีเค้าโครงเรื่องง่าย ดำเนินเรื่องรวดเร็ว ใช้ภาษาง่าย ตรงไปตรงมา ทราบผลได้ทันทีเมื่ออ่านจบหรือฟังจบ
2. ตัวละครในนิทานมีพฤติกรรมเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งตรงกับลักษณะธรรมชาติของเด็กที่ชอบสิ่งที่เคลื่อนไหว
3. นิทานสนองอารมณ์ปรารถนาให้แก่เด็ก คือ ความเพลิดเพลิน ความคิดฝัน จินตนาการ ตื่นเต้นหวาดเสียว เช่น เรื่องประเภทล่องหนหายตัว เป็นต้น
4. นิทานมีเรื่องยุติธรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือเป็นไปตามกฎแห่งกรรมนั่นเอง
5. นิทานให้ความรู้สึกต่าง ๆ แก่เด็ก เช่น รู้สึกตื่นเต้นเมื่อมีการผจญภัย รู้สึกหวาดเสียวเมื่อพระเอกหรือนางเอกต่อสู้กับยักษ์หรือแม่มด

หนังสือนิทานนอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านแล้ว ได้มีผู้วิจัยพบว่าหนังสือนิทานเมื่อนำไปสอนให้กับเด็ก จะทำให้เด็กมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นกว่าเดิม และตัวละครภายในหนังสือนิทานยังใช้เป็นตัวแบบในการกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และทัศนคติต่อผู้อ่าน (นิมพิไล ทองไพบูลย์, 2528; Dixon, Johnson and Salts, 1977 อ้างถึงใน พรหมเพรา นิตรร, 2526)

หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

ในการสร้างหนังสือนิทานสำหรับเด็กให้มีคุณภาพเป็นที่สนใจเด็กดูแล้วอยากอ่าน เราจะต้องศึกษาถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการอ่านของเด็ก ดังนี้ คือ 1. ความต้องการทางธรรมชาติ และ 2. ความสนใจในการอ่านของเด็ก

ความต้องการทางธรรมชาติ

ความต้องการทางธรรมชาตินี้เป็นพื้นฐานที่ฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ตั้งแต่เกิดจนตายจะแตกต่างกันไปบ้างในบางเรื่องตามวัยและประสบการณ์ ซึ่ง Arbutnot (Arbutnot, 1964 อ้างถึงใน รัตพร ซึ่งธาดา, 2531) ได้อธิบายถึงความต้องการทางธรรมชาติของเด็กที่เกี่ยวข้องกับการอ่านไว้ดังนี้

1. เด็กต้องการความสำเร็จ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อสนองความต้องการความสำเร็จนั้น เด็กเริ่มต่อสู้มาตั้งแต่อยู่วัยทารก ความสำเร็จเป็นผลให้ชีวิตสดใส และมีกำลังใจที่จะทำงานอื่นๆต่อไป เด็กต้องการทำอะไรให้สำเร็จด้วยตนเอง เพื่อแสดงว่าตัวเองเก่ง สามารถเอาชนะสิ่งต่างๆได้ เด็กจึงต้องการอ่านไม่ว่าจะเป็นนิทานเก่าแก่แบบเทพธิดานางฟ้า หรือเรื่องเลียนชีวิตจริง
2. เด็กต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางด้านวัตถุ อันได้แก่ ความต้องการความสุขทางกาย เริ่มตั้งแต่ยังอยู่ในอ้อมแขนของพ่อแม่รวมทั้งกิจวัตรประจำวัน การกิน การนอน ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกสบาย และมีความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เด็กจึงต้องการหนังสือที่กล่าวถึงงานเลี้ยงอย่างหรูหรา เสื้อผ้าที่สวยสวย เครื่องแต่งกายที่ประดับด้วยเพชรพลอย และปราสาทราชวังที่ใหญ่โต ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงปลอดภัย
3. เด็กต้องการความมั่นคงทางด้านสติปัญญา เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และพยายามค้นหาคำตอบ ค้นหาเพื่อที่จะรู้ ความหิวกระหายที่จะรู้ของเด็กนี้หนังสือจะช่วยได้ ผู้ใหญ่ควรพิจารณาจัดหาหรือเลือกหนังสือให้เด็กอ่าน หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก อาทิเช่น เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ เรื่องนิช เรื่องนก เรื่องสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง เป็นต้น การได้รับความรู้จากหนังสือเหล่านี้จะทำให้เด็กพอใจ และเกิดความรู้สึกมั่นคงทางด้านสติปัญญาในที่สุด
4. เด็กต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางอารมณ์ คือเด็กต้องการที่จะรักคนอื่นและได้รับความรักจากคนอื่นด้วย ความต้องการนี้เป็นเบื้องต้นและที่สุดของมนุษย์ทุกคนและทุกวัย แต่วัยเด็กต้องการมากกว่า เพราะยังไม่มีหนทาง และยังไม่สามารถหาสิ่งใดมาชดเชย เด็กต้องการความรักจากพ่อแม่ พี่น้อง และจะแสดงความรักของตนต่อคนเหล่านี้ด้วย บางทีเด็กอาจแสดงความรักของตนต่อสัตว์เลี้ยงหรือวัตถุอื่นๆ ใกล้ตัวก็ได้ เช่น ฝ่าหม้อ หมอน ดังนั้นหนังสือที่แสดงความรักในครอบครัวจะทำให้เด็กเกิดความมั่นคงทางอารมณ์
5. เด็กต้องการแสดงความเป็นเจ้าของและเป็นที่ยอมรับในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะที่บ้าน โรงเรียน หรือสังคมอื่นใด จะทำให้เขาเกิดความรู้สึกภูมิใจ อิ่มอกอิ่มใจ และเกิดความรู้สึกมั่นคงอีกด้วย นอกจากนั้นการที่เขาได้เป็นเจ้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจได้อีกด้วย

หนังสือสำหรับเด็กสามารถสะท้อนความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเริ่มเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว โรงเรียน และเพื่อนบ้านที่อยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก

6. เด็กต้องการการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เด็กชอบการเปลี่ยนแปลง ไม่ชอบความจำเจซ้ำซาก เด็กจะต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอยู่บ่อยๆ เช่น เปลี่ยนแปลงอิริยาบถ เปลี่ยนงานที่ทำ และเปลี่ยนหนังสือที่อ่าน เป็นต้น ดังนั้นเด็กจึงต้องการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนอารมณ์และหนีความจำเจซ้ำซาก

7. เด็กต้องการความสุขจากสิ่งอันเป็นสุนทรีย์ สิ่งสุนทรีย์ หมายถึง ความงาม ความประณีต หรือศิลปะอันตระการตา นั้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเบิกบาน ความอึดใจ และความสุขได้ ความต้องการในข้อนี้จะลึกซึ้งหรือผิวเผินก็ขึ้นอยู่กับการศึกษา การอบรมจิตใจและวัย สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยเด็กอาจมีความสุขเมื่อได้รับความพึงพอใจด้วยการได้รับดอกไม้สวย ๆ เสื้อผ้าที่งดงาม หรือไปเที่ยวในที่เพลิดเพลินใจ หรืออ่านหนังสือที่ทำให้ความสนุกสรรหา

ความสนใจในการอ่าน

เด็กถึงแม้จะมีความต้องการในเบื้องต้นเหมือนกัน แต่ความสนใจในการอ่านของเด็กแต่ละวัย ย่อมแตกต่างกันออกไปตามความรู้ สิ่งแวดล้อมประสบการณ์และเพศ ความสนใจนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กบรรลุในสิ่งที่เขาปรารถนาได้ดีขึ้น สุนทรสา ชุมเกต (2522) ได้สรุปความสนใจในการอ่านของเด็กจำแนกไปตามอายุได้ดังนี้

ในช่วงอายุ 2-5 ปี เด็กเล็ก ๆ ชอบดูหนังสือที่มีรูปคน สัตว์ เครื่องใช้ต่าง ๆ ลักษณะรูปที่เด็กชอบจะมีขนาดใหญ่ มีสีสันสดใส ขณะที่เด็กดูรูปเด็กต้องการฟังเรื่องราวประกอบด้วย แม้ว่าเด็กจะไม่สามารถเข้าใจถ้อยคำต่าง ๆ ในหนังสือทั้งหมด แต่เด็กก็จะสนุกสนานกับน้ำเสียงและท่าทางของผู้เล่า ความสนใจในการอ่านในระยะแรกของเด็กนั้น คือเด็กชอบหนังสือที่มีขนาดเล็กที่สามารถจับถือได้ง่าย นิทานสั้น ๆ รูปภาพที่ดึงดูดความสนใจ และชอบฟังเรื่องราวที่มีถ้อยคำสัมผัสเป็นจังหวะ และเนื้อเรื่องที่เกินความจริงเล็กน้อย แต่เด็กไม่ชอบเรื่องที่ห่างไกลจากประสบการณ์ของตนเองจนไม่สามารถจะเข้าใจได้ เมื่อเด็กได้รู้ความจริงเกี่ยวกับชีวิตมากขึ้นเท่าใด เด็กก็ยิ่งไม่ชอบเรื่องเพ้อฝันมากขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามทัศนคติของมารดาที่มีต่อเรื่องเพ้อฝันมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อทัศนคติของเด็ก ถ้ามารดามีความรู้สึกที่เรื่องเพ้อฝันเป็นสิ่งเหลือเชื่อเด็กก็จะหันไปสนใจเรื่องจริง เนื้อเรื่องที่เหมาะสมสำหรับเด็กคือ เรื่องที่เกี่ยวกับเทพธิดาและสัตว์ สำหรับเด็กวัยนี้ ภาพประกอบ สีสันของภาพ ขนาดรูปเล่มของหนังสือเป็นส่วนสำคัญที่จะดึงดูดใจเด็กเล็ก ๆ อยากรอ่านหนังสือ ฉะนั้นการศึกษาถึงลักษณะของหนังสือที่เหมาะสมจึงมีความสำคัญมาก

เมื่อเด็กมีอายุอยู่ในช่วง 6-8 ปี เด็กพอจะอ่านหนังสือเองได้บ้างแล้ว การรับรู้เนื้อเรื่องในหนังสือมีมากขึ้น ผู้เขียนสามารถใช้เนื้อหาที่มีหลายแง่มุมได้บ้างแล้ว แต่เนื้อเรื่องยังคงสั้น เด็กในช่วงวัยนี้มักจะประทับใจในตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นพิเศษและสามารถจำตัวละครนั้นได้ ดังนั้นการเสนอเรื่องเป็นชุดที่มีตัวละครเอกเป็นตัวยืนโรง จึงเป็นที่นิยมมากพอสมควร เนื้อเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เทพนิยาย และสัตว์เลื้อยเป็นเรื่องที่เด็กในวัยนี้สนใจ ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายมีความสนใจในการอ่านคล้ายคลึงกัน ลักษณะของหนังสือก็มีอิทธิพลต่อการเลือกอ่านหนังสือของเด็กอยู่มาก

ความแตกต่างในการอ่านระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย จะเริ่มมีขึ้นเมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงอายุ 9-11 ปี คือเด็กชายจะชอบเรื่องสัตว์และการผจญภัย ส่วนเด็กหญิงชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและประสบการณ์ เด็กในช่วงอายุนี้จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเป็นอย่างมาก ผู้ใหญ่มักมีความรู้สึกว่าลูกหลานพยายามปลีกตัวจากครอบครัวเพราะเขาต้องการเป็นอิสระ ดังนั้นในบางครอบครัวผู้ใหญ่จึงละเลยไม่ให้ความสนใจเด็กเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามถ้าจะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการเลือกหนังสือที่ดีให้เด็กอ่านนั้น ผู้ใหญ่ต้องให้ความช่วยเหลือด้วยในช่วงระยะวัยนี้ ภาพประกอบและขนาดของหนังสือยังมีอิทธิพลต่อการเลือกอ่านหนังสือของเด็กอยู่มาก

ช่วงอายุ 12-14 ปี เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น สามารถที่จะรับรู้เรื่องประเภทนามธรรม ได้ดีพอสมควร เด็กในช่วงอายุนี้บางคนชอบอ่านหนังสือของผู้ใหญ่ เด็กส่วนใหญ่จะสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัย และเรื่องลึกลับ เรื่องที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ เป็นที่สนใจของเด็กชาย สำหรับเด็กหญิงจะสนใจเกี่ยวกับชีวิตในบ้านและโรงเรียน เด็กในวัย 12 ปีมีแนวโน้มที่จะบูชาวีรบุรุษ ฉะนั้นเด็กจึงสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวหรือบุคคลในประวัติศาสตร์มากเท่ากับชีวประวัติของบุรุษและสตรีที่ยิ่งใหญ่ของโลก อิทธิพลของลักษณะหนังสือในด้านรูปเล่มขนาดของหนังสือ ตลอดจนภาพประกอบยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก และเด็กในวัยนี้ชอบหนังสือที่มีภาพและบรรยายประกอบพอสมควร เนื้อเรื่องตรงกับประสบการณ์ที่เด็กมีอยู่

จากความต้องการทางธรรมชาติและ ความสนใจในการอ่านของเด็ก จะเห็นได้ว่าเด็กมิได้อ่านหนังสือแค่เพียงผ่านตาเท่านั้น แต่เด็กยังมีจุดมุ่งหมายที่จะสนองความต้องการของตัวเอง และการที่ความสนใจในการอ่านของเด็กนั้นเปลี่ยนแปลงตามวัยและประสบการณ์ของเด็ก หนังสือสำหรับเด็กที่มุ่งจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองให้แก่เด็กทุก ๆ วัย จึงต้องเกี่ยวข้องกับความสนใจในการอ่านของเด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้จะทำให้หนังสือมีคุณค่าและมีความเหมาะสมกับการอ่านของเด็กอย่างแน่นอน

องค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก

ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็กนอกจากจะคำนึงถึงความสนใจในการอ่าน และความ ต้องการทางธรรมชาติแล้ว องค์ประกอบของหนังสือเด็กก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นใน การสร้างหนังสือสำหรับเด็กนั้น เราจะพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ (บันลือ พฤษะวัน, 2521; ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์, 2523; รักพร ชังธาดา, 2531)

1. แก่นเรื่อง หมายถึง แนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่องไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง ซึ่งแนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่องนี้จะปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนปลายเรื่อง และเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง เรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน แก่นเรื่องเท่าที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กแบ่งออกเป็น 4 ชนิดคือ (ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์, 2523)

1. แก่นเรื่องแสดงทัศนะ หมายถึงแก่นเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งเสนอ หรือแสดงทัศนะ ความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยใช้ตัวละครของเรื่องเป็นผู้แสดงทัศนะ เช่น ทัศนะต่อคุณธรรม ค่านิยม เป็นต้น

2. แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ หมายถึงแก่นเรื่องที่แสดงความรู้สึกของตัวละคร เช่น ความรัก ความแค้น และความกลัว เป็นต้น

3. แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม หมายถึงแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอพฤติกรรมของ ตัวละคร โดยอาจจะคลี่คลายมาจากทัศนะต่อค่านิยมหรือคุณธรรม

4. แก่นเรื่องแสดงสภาพและเหตุการณ์ หมายถึงแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอหรือแสดง สภาพบางอย่างหรือบางช่วงบางตอนของชีวิตตัวละคร

แก่นเรื่องที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีแก่นเรื่องเดียวเพื่อให้เด็กเข้าใจได้ง่าย อาจจะผูกเรื่องได้โดยใช้ ตัวละครเพียงตัวเดียวหรือสองตัวก็ได้

2. มีคุณค่าต่อเด็กในแง่แฝงคติแก่การดำรงชีวิตภายนอก

3. แสดงให้เห็นธรรมชาติและธาตุแท้ของมนุษย์

4. ช่วยส่งเสริมจิตใจของเด็กให้ดีขึ้น เช่น กล่าวถึงความสำคัญของ ตัวละครในเรื่อง

5. ช่วยให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร้เหตุผลที่ถูกต้อง

6. เหมาะสมกับวัย ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของเด็ก

2. โครงเรื่อง หมายถึง การวางลำดับหรือการทำให้เป็นเรื่อง ซึ่งผู้เป็นเงื่อนไขปัญหาหรืออุปสรรค (ข้อขัดแย้ง) ที่ทำให้ตัวเอกประสบปัญหาที่ต้องขบคิด หาทางคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ความรอบคอบ ความมานะอดทน ใจความเฉลียวฉลาด แก้วไข คลี่คลายปัญหาจนประสบความสำเร็จ ปัญหาหรืออุปสรรคของตัวละครมักจะมีดังนี้ (บันลือ พฤกษวัน, 2521)

1. อุปสรรคอันเกิดจากธรรมชาติ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์กับธรรมชาติ ความขัดแย้งนี้มักออกมาในรูปของ "ตามอดได้แวน หัวล้านได้หวิ" ซึ่งต่างก็ไม่มีประโยชน์อะไรจากสิ่งที่ได้รับมา เพราะสิ่งที่ให้นั้นขัดกับธรรมชาติของผู้รับอยู่ขัดแย้งแล้ว

2. อุปสรรคอันเกิดจากการแข่งขันแก่งแย่ง หมายถึง ความขัดแย้งระหว่างตนกับคนอื่น โครงเรื่องชนิดนี้มีมากและหาได้ง่าย เช่น คนจนขัดแย้งกับคนรวย คนโกงกับคนซื่อ

3. อุปสรรคอันเกิดจากตนเอง หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะใจประสงค้อย่างหนึ่ง แต่อีกใจหนึ่งกลับปฏิเสธความประสงค์นั้น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นจนไม่อาจจะตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งได้

4. อุปสรรคอันเกิดจากสังคม หมายถึง ความขัดแย้งกับความเป็นไปในสังคม หรือค่านิยมตลอดจนขนบธรรมเนียมของสังคม

โครงเรื่องที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีเหตุผลเป็นไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับลักษณะหรือสภาพของภาวะแวดล้อม มีเหตุมีผล และมีความต่อเนื่องกันโดยตลอด (ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์, 2523)

2. ไม่ซับซ้อน มีแนวคิดเดียว ซึ่งเด็กสามารถจับได้โดยง่าย (รัฐจวน อินทรกำแหง, 2517)

3. มีความยาวพอควรแก่วัย กล่าวคือ ควรให้สั้นสำหรับเด็กเล็ก ถ้าเป็นเด็กโตก็เพิ่มความยาวขึ้นตามควร (รัถนพร ชิงธาดา, 2531)

4. มีความแปลกและใหม่ (Huck and Kuhn, 1977)

5. ต้องมีความสอดคล้องกับแก่นของเรื่อง (ผาสุก มุทระเมธา, 2530)

3. ฉากและบรรยากาศ ฉากหรือขั้นตอนเป็นการแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องเรื่องเป็นตอน ๆ ต่อเนื่องกัน ส่วนบรรยากาศนั้นหมายถึง สภาพการณ์ดำเนินชีวิตตัวละคร สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึก การเปรียบเทียบให้เกิดอารมณ์ร่วมเสมือนผู้อ่านเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ (บันลือ พฤกษวัน, 2521)

ฉากและบรรยากาศ มีผลกระทบต่อบทบาทของตัวละคร และเป็นเครื่องประกอบในการพรรณนาเป็นอย่างยิ่ง การสร้างฉากและบรรยากาศกระทำได้หลายวิธีคือ (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2523)

1. สร้างให้เหมือนจริง หมายความว่าผู้ประพันธ์ได้ยกเอาสภาพของท้องถิ่นและบรรยากาศที่ถูกต้องตามความเป็นจริงมากกว่ามาใช้
2. สร้างตามอุดมคติ หมายความว่าผู้ประพันธ์ได้วาดภาพสมมติให้มีสภาพปกติ โดยให้ดำเนินไปตามแนวความคิดของผู้ประพันธ์
3. สร้างตามลักษณะมimesis หมายถึงผู้ประพันธ์ได้วาดภาพสมมติขึ้นให้มีสภาพงดงามตามลักษณะแห่งศิลปะ
4. สร้างตามธรรมเนียม หมายความว่าได้สร้างฉากขึ้นตามนักประพันธ์รุ่นเก่าผูกสร้างเอาไว้ แม้ฉากเช่นนั้นจะมีได้เหมือนจริง

ฉากและบรรยากาศที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความแปลกใหม่ ช่วยสร้างบรรยากาศและอารมณ์ให้แก่เด็กได้มาก และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับโครงเรื่องและลักษณะของตัวละคร (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2523)
2. ช่วยเสริมสร้างจินตนาการขณะได้อ่านได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งช่วยชัดเจนในส่วนที่เด็กขาดได้อย่างกว้างไกล และควรจะนำประสบการณ์ตรงมาสู่ผู้อ่าน (บันลือ พลฤษวัน, 2521)
3. ใช้ฉากและบรรยากาศที่เด็กคุ้นเคย เช่น บ้าน โรงเรียน วัด เป็นต้น (รัถพร ชิงธาดา, 2531)
4. ควรใช้ฉากชีวิตง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน (หทัย ต้นหยง, 2525)

4. บทสนทนา หมายถึง คำพูดหรือคำเจรจาโต้ตอบกันระหว่างตัวละคร คำพูดหรือคำเจรจาดังกล่าวต้องเหมาะสมแก่ฐานะของตัวละครนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นฐานะเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา กล่าวรวม ๆ ก็คือ ต้องเหมาะสมแก่สภาพแวดล้อมของตัวละครนั่นเอง (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2523) และในการเขียนเรื่องถ้ามีบทสนทนาแทรกอยู่ ผู้เขียนจะต้องเขียนอยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศให้เห็นได้ชัดเจน หรือนำไปแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจเองก็ได้ (ผาสุก มุทรมะธา, 2530)

บทสนทนาที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. ช่วยในการดำเนินเรื่อง โดยแทนที่ผู้อ่านจะทราบเรื่องจากคำบรรยายแต่เพียงอย่างเดียว ก็จะได้ทราบจากบทสนทนาด้วย

2. ช่วยบอกนิสัยของตัวละคร ผู้อ่านควรจะได้ทราบจิตใจของตัวละครว่าสูงต่ำอย่างไร
3. ช่วยบอกฐานะตัวละคร
4. ช่วยย่อเรื่อง ถ้าเห็นว่าเรื่องยาวหรือเหตุการณ์ใดไม่สำคัญ อาจจะเขียนไว้ในบทสนทนา โดยใช้ตัวละครเล่าหรือฟังก็ได้
5. มีการเฉลียบทสนทนา คำสนทนาต้องเฉลียบไปตามความเหมาะสม

5. ภาพประกอบ หมายถึง รูปภาพที่ลงคู่กับเรื่องราวเพื่อให้เห็นเรื่องราวชัดเจนขึ้น ภาพถือว่าเป็นหัวใจของหนังสือสำหรับเด็ก เพราะเด็กยังชอบความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ชอบอ่านหนังสือด้วยภาพมากกว่าด้วยตัวหนังสือ ภาพที่งามมีชีวิตจะเชิญชวนให้เด็กสนใจหยิบหนังสือมาดูและอ่าน ฉะนั้นหนังสือหรือวรรณกรรมที่ดีสำหรับเด็ก ไม่ควรขาดภาพประกอบเป็นอันขาด

ภาพประกอบจะเป็นลักษณะใดก็ได้ คือจะเป็นภาพวาด ภาพลายเส้น ภาพถ่ายอะไรก็ตาม แต่คุณสมบัติที่สำคัญของภาพต้องเป็นภาพที่มีความรู้สึก มีชีวิต มีความเคลื่อนไหว สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และอธิบายเรื่องได้ จะเป็นภาพสีหรือภาพขาวดำก็ได้ ถ้าเป็นภาพสีควรให้สีนั้นควรมีศิลปะที่จะส่งเสริมให้ภาพนั้นมีชีวิตยิ่งขึ้น (ณรงค์ ทองปาน, 2526)

กำธร สติกรกุล (2515) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการใช้ภาพประกอบในหนังสือไว้ 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้เรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน เพราะผู้อ่านย่อมสนใจมองดูภาพมากกว่ามอดดูตัวหนังสือโดยทั่วไป
2. เพื่ออธิบายเรื่องราว เพราะความคิดบางอย่างการบรรยายด้วยตัวหนังสือเพียงอย่างเดียวอาจเข้าใจได้ยาก แต่หากมีภาพประกอบแล้วก็อธิบายให้เข้าใจความคิดและเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

ส่วนลักษณะของภาพประกอบในหนังสือในทานั้น ประยูร จรรยาวงษ์ (อ้างถึงในณรงค์ ทองปาน, 2526) ได้จำแนกการเขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ภาพวิจิตรแบบสมจริง ให้ลักษณะความเป็นจริง ซึ่งศึกษามาจากธรรมชาติ ถ่ายทอดมาจากของจริงทุกประการ อาจจะใช้ลักษณะขาวดำเป็นสื่อในการแสดงออก แต่จะต้อง

บรรจुरายละเอียดต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด

2. ภาพจิตรกรรมแบบจินตนาการ ไม่มีลักษณะเหมือนจริงมากนัก เป็นภาพที่คิดขึ้นเองโดยไม่ถ่ายทอดจากของจริงแต่เกิดขึ้นจากความรู้สึกนึกคิด ความบังคาลใจของผู้เขียน

3. ภาพมายาหรือภาพการ์ตูน ภาพการ์ตูนสำหรับเด็กนั้นโดยมากมักนิยม เขียนภาพสัตว์ด้วยฝีมือมายา คือตั้งใจให้ผิดเพี้ยนไปจากของจริงมากมายเกินปกติ

ลักษณะของภาพประกอบในหนังสือนิทานที่ดีนั้น Huck และ Kuhn (1977) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ภาพจะต้องเป็นเครื่องช่วยให้เห็นเค้าโครงของเรื่อง ช่วยให้แปลความหมายหรือช่วยขยายความเข้าใจเรื่องได้
2. ภาพจะต้องสร้างอารมณ์ของเรื่อง ทำให้เรื่องเด่นชัดขึ้น
3. ภาพจะต้องตรงกับเนื้อเรื่อง ตรงตามลักษณะตัวละคร ฉากหรือสถานที่ตามเนื้อเรื่อง

นอกจากนั้นได้มีการวิจัยเกี่ยวกับภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กไว้อย่างกว้างขวาง ที่ทำการวิจัยกันมากก็คือ

1. ลักษณะของภาพที่เด็กชอบ
2. แบบของภาพ
3. สีของภาพ
4. ขนาดของภาพ

ในงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของภาพประกอบที่เด็กชอบ สุนันท์ จุฑะศร (2509) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่มีต่อนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนจะได้รับความสนใจมากที่สุดและจากงานวิจัยของ วัลลภา ปาเฮ (2533) ที่ได้ทำการศึกษาผลของขนาดและประเภทของภาพลายเส้นในบทเรียนแบบโปรแกรมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียนจากภาพลายเส้นอย่างมีรายละเอียดได้ดีกว่าภาพลายเส้นอย่างง่าย ส่วนในเรื่องของแบบของภาพนั้น วุฒิ แตรสังข์ (2514) ได้วิจัยพบว่า เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายชอบเหมือน ๆ กัน คือ ชอบภาพถ่าย ภาพแรเงา และภาพลายเส้น เป็นอันดับที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ

ส่วนในเรื่องสีของภาพนั้น วุฒิ แตรสังข์ วิจัยพบว่าเด็กชอบภาพหลายสีแบบธรรมชาติ เป็นอันดับที่ 1 ชอบภาพขาวดำเป็นอันดับที่ 2 และภาพสีเดียวเป็นอันดับที่ 3 นอกจากงานวิจัยของ วุฒิ แตรสังข์แล้ว ฉลองชัย สุขวัฒนบุรณ์ (2515) ได้วิจัยในเรื่องแบบและสีของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอนุบาล ผลปรากฏว่า ภาพที่นักเรียนชอบมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อยก็คือ

1. ภาพประดิษฐ์แรงแงสีหลายสี
2. ภาพประดิษฐ์ลายเส้นสีหลายสี
3. ภาพเหมือนจริงแรงแงหลายสี
4. ภาพถ่ายสี 1 สี
5. ภาพประดิษฐ์แรงแงสี 1 สี
6. ภาพประดิษฐ์ลายเส้นสี 1 สี
7. ภาพเหมือนจริงแรงแงสี 1 สี
8. ภาพเหมือนจริงลายเส้นสี 1 สี
9. ภาพถ่ายขาวดำ
10. ภาพเหมือนจริงแรงแงขาวดำ
11. ภาพเหมือนจริงลายเส้นขาวดำ

และจากงานวิจัยของ Maclean (1965) กับ Rudisill (1952) พบว่า ภาพสีมีคุณค่าทางการศึกษามากกว่าภาพขาวดำ เพราะสีช่วยให้เห็นการเปรียบเทียบ ช่วยให้เห็นภาพลึกและมีระยะใกล้ไกล และภาพสียังช่วยให้มองเห็นเป็นจริงเป็นจังสมบูรณ์ขึ้น สีช่วยให้ภาพมีสัดส่วน เด็ก ๆ ชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ แม้ว่าผลจากงานวิจัยจะสรุปได้ว่า เด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ แต่ในความเป็นจริงแล้วการลงทุนทำภาพสีจะต้องใช้ต้นทุนสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาพขาวดำ ดังนั้นการใช้ภาพสีจะต้องให้ถูกต้องลักษณะภาพที่เราจะใช้จึงจะเกิดประโยชน์ เช่น การเน้นถึงความแตกต่างขององค์ประกอบในภาพ เป็นต้น (สังเขต นาคไพจิตร, 2530)

การวิจัยในเรื่องของการเปรียบเทียบการเรียนรู้จากภาพสีและขาวดำนั้น Dwyer (1976) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลของระดับความผันแปรของการมองเห็นภาพที่มีต่อระดับความสามารถทางสมองของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่าการเรียนรู้จากภาพสีอย่างง่าย ภาพลายเส้นที่ให้รายละเอียด และภาพสีมีรูปทรงให้ผลการเรียนรู้ดีที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาพที่มีระดับการ

มองเห็นสูงสุด หรือภาพที่ตรงความจริงมากที่สุด ไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้ได้รับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้มากที่สุด ดังนั้นการเพิ่มสีเข้าไปในภาพไม่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากไปกว่าภาพลายเส้นอย่างง่าย และอาจจะมีส่วนให้ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาหรือความสามารถทางสมองต่ำได้รับข่าวสารข้อมูลจากภาพมากเกินไปด้วย ซึ่งในปี 1978 Michael ก็ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของภาพสีและภาพขาวดำในการทดลองเกี่ยวกับความเข้าใจภาษาของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการอ่านของเด็กที่ได้รับการเสนอภาพสีและขาวดำไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการใช้ภาพประกอบในหนังสืออาจจะเป็นภาพขาวดำหรือภาพสีก็ได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหา และวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้มากกว่า ซึ่งฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ (2526) ได้ให้คำแนะนำไว้ว่า ถ้าจำเป็นต้องใช้ภาพขาวดำเป็นภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กแล้ว ก็ควรใช้ภาพขนาดใหญ่กว่าภาพหลายสี เพื่อให้องค์ประกอบด้านขนาดไปสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านทดแทนสีที่ขาดหายไป

ส่วนในเรื่องขนาดของภาพนั้นในงานวิจัย วุฒิ แตรสังข์ (2514) สรุปได้ว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และประถมศึกษาปีที่ 6 ชอบภาพขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ตามลำดับ ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ชอบภาพขนาดกลาง(ครึ่งหน้า)มากที่สุด ชอบภาพขนาดใหญ่ และขนาดเล็กรองลงมาตามลำดับ และจากงานวิจัยของ วัลลภา ปาเอ (2533) ก็สรุปได้ว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียนรู้จากบทเรียนโปรแกรมที่มีภาพขนาดใหญ่ได้ดีกว่าภาพที่มีขนาดเล็ก

รัถพร ชิงธาดา (2531) ได้สรุปลักษณะภาพประกอบที่ดีไว้ดังนี้

1. ภาพประกอบที่ดีดูแล้วจะต้องให้ความรู้สึก ก่อให้เกิดจินตนาการที่แปลกใหม่
2. ภาพประกอบที่ดีควรมีชีวิต มีการเคลื่อนไหว และสอดคล้องกับเรื่อง
3. ภาพสำหรับเด็กเล็กควรใช้ขนาด 3 / 4 ของหน้ากระดาษ และลดขนาดของภาพให้เล็กลงเมื่อเด็กโตขึ้นตามลำดับ เช่น เด็กประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 อาจใช้ภาพขนาด 1 / 2 ของหน้ากระดาษ
4. การให้สีภาพ ควรให้สีสดใสสวยงาม เพราะเด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเล็กชอบภาพที่ใช้สีสดใสประเภทแม่สี โดยไม่คำนึงถึงรายละเอียดและความเป็นจริง เช่น ชอบภาพควายสีแดง สีเขียว เป็นต้น เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะชอบสีที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติ และความเป็นจริงมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ
5. ควรใช้ภาพง่าย ๆ ขนาดใหญ่และชัดเจน ไม่จำเป็นต้องมีรายละเอียดในภาพมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กเล็ก
6. ภาพจะต้องถูกต้องตามความเป็นจริง โดยเฉพาะสำหรับเด็กเล็ก ภาพไม่

ควรจะให้ขาดหาย เช่น ภาพคนไม่ควรใช้ครึ่งตัว เพราะเด็กเล็กไม่สามารถที่จะเข้าใจภาพที่ขาดหายครึ่งตัวได้

6. รูปเล่ม หมายถึงขนาดกว้างและยาวของหนังสือแต่ละเล่ม ขนาดของหนังสือ จะกว้างยาวเท่าใดขึ้นอยู่กับวัสดุที่นำมาใช้ทำ รูปเล่มมีความสำคัญต่อหนังสือในแง่ความสวยงาม การใช้ การเก็บรักษาเป็นสำคัญ หนังสือที่จัดว่ามีรูปเล่มดี ก็คือหนังสือซึ่งมีขนาดพอเหมาะแก่ การจับถือและหยิบอ่าน หนังสือที่มีรูปเล่มดีและเหมาะสมจะ ย่อมส่งผลให้เด็ก ๆ เกิดความอยาก อ่านอยากซื้อ ตรงกันข้ามหนังสือที่มีขนาดโตเกินไป เด็ก ๆ ก็มักทำเลิกขาดได้โดยง่าย (รัถพร ชิงธาดา, 2531)

รูปเล่มที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. ลักษณะรูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กไม่จำเป็นต้องมีเพียง 2 แบบ คือเป็นรูปสี่เหลี่ยมในแนวตั้งและแนวนอน ดังที่นิยมทำกันในประเทศไทยเท่านั้น แต่หนังสือสำหรับเด็กควรมีรูปทรงหลาย ๆ แบบ เช่น เป็นรูปช้าง รูปบ้าน รูปนก เป็นต้น
2. ขนาดรูปเล่มพอเหมาะสมกับเด็ก คือ พอเหมาะมือของเด็กที่จะหยิบยก เปิดอ่าน หรือนำไปไหนมาไหนได้โดยสะดวกขนาดของหนังสือสำหรับเด็กในเมืองไทยนิยมทำกันมากคือขนาด 8 หน้ายก (7.5 นิ้วคูณ10.5 นิ้ว) และ 16 หน้ายก (5 นิ้วคูณ7.5 นิ้ว)
3. การเย็บเล่มแข็งแรงทนทาน กล่าวคือการเย็บเล่มควรใช้วัสดุที่ทนทานและเย็บด้วยความประณีต หนังสือที่เย็บเล่มแบบเย็บสันและเย็บกึ่งด้วยด้ายที่มีคุณภาพดีจะมีความแข็งแรงทนทานกว่าหนังสือที่เย็บเล่มแบบเย็บอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่เย็บอกด้วยลวดจะชำรุดค่อนข้างเร็ว แต่การเย็บเล่มแบบเย็บอกก็มีข้อดี คือ สามารถเปิดหนังสือกางราบได้
4. ปกจะต้องแข็งแรงทนทานต่อการจับต้องของเด็ก ปกแข็งย่อมแข็งแรงทนทานกว่าปกอ่อน ปกควรทำให้สวยงาม เช่นมีรูปที่สวยงาม
5. จำนวนหน้า หนังสือสำหรับเด็ก 6 - 9 ขวบในประเทศไทยส่วนมากจะอยู่ระหว่าง 16 - 32 หน้า อย่างไรก็ตามสำหรับเด็กเล็กอาจจะลดจำนวนหน้าให้น้อยลงและสำหรับเด็กโตอาจเพิ่มจำนวนหน้าให้มากขึ้นไปอีกตามความเหมาะสม
6. การจัดวางหน้า ตัวหนังสือและภาพไม่ควรวางซ้อนทับกัน ควรมีการเว้นที่ว่างมาก ๆ เพื่อให้เด็กได้พักสายตา รวมทั้งสามารถดูภาพและอ่านเรื่องได้ง่ายและชัดเจน การจัดวางหน้าในแต่ละหน้าไม่ควรให้เหมือนกันทุกหน้าตลอดเล่ม เช่นภาพอยู่ทางซ้าย เรื่องอยู่หน้าขวา หรือภาพอยู่บน เรื่องอยู่ด้านล่าง เป็นต้น ควรมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อมิให้เกิดความจำเจซ้ำซาก เช่น อาจจะใช้ภาพเต็ม 2 หน้าบ้าง ภาพอยู่ด้านซ้ายเรื่องอยู่ด้านขวา หรือ ภาพอยู่ข้างล่าง

เรื่องอยู่ข้างบนบ้าง เป็นต้น

7. ตัวอักษร ควรใช้อักษรขนาดโตสำหรับเด็กเล็ก และมีขนาดเล็กลงตามลำดับสำหรับเด็กที่โตขึ้นเรื่อย ๆ ตัวอักษรที่นิยมใช้กันในปัจจุบันมีขนาดดังนี้

- 7.1 ใช้ขนาด 40 ปอยท์ (7 ม.ม.) สำหรับเด็กเล็ก
- 7.2 ใช้ขนาด 32 ปอยท์ (5 ม.ม.) สำหรับเด็กอนุบาล
- 7.3 ใช้ขนาด 24 ปอยท์ (3 ม.ม.) สำหรับเด็กประถมศึกษา

ควรใช้ตัวอักษรสีเข้ม เช่น สีน้ำเงิน สีเขียว สีดำ เพราะเด็กสามารถรับรู้ตัวอักษรสีดังกล่าวได้ดี ลักษณะของตัวอักษรควรเป็นแบบที่ถูกต้อง ไม่ควรใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ เพราะเด็กอาจอ่านไม่ออกหรืออ่านลำบาก และอาจเป็นการให้มโนคติแก่เด็กในเรื่องลักษณะตัวอักษรที่ไม่ถูกต้อง

8. วัสดุที่ใช้ ควรใช้วัสดุที่มีคุณภาพดี เช่น ใช้กระดาษปอนด์ ซึ่งมีคุณภาพที่ดี มีความหนา เหนียว ทนทาน และน่าอ่านกว่ากระดาษปรู๊ฟ และยังทำให้การเขียนและการพิมพ์ภาพ และตัวอักษรคมชัดแจ่มสวยงามอีกด้วย สำหรับสีของวัสดุที่ใช้ควรเป็นสีขาว เพราะจะทำให้ภาพ และตัวอักษรเด่นและชัดเจน

9. การพิมพ์ภาพและตัวอักษรถูกต้องชัดเจน การพิสูจน์อักษรต้องระมัดระวังไม่ให้ผิดพลาด เพราะหากผิดพลาดแล้วเด็กซึ่งอยู่ในวัยที่จดจำสิ่งต่าง ๆ อย่างฝังใจ ทั้งนี้เพราะเด็กยังไม่สามารถจะแยกได้ว่าคำใดผิดคำใดถูก

สมทรง สิตลาพันธ์ (2515) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะหนังสือที่เด็กชอบ โดยทำการศึกษากับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 6 และ 7 พบว่า นักเรียนชอบรูปเล่มขนาด 6 นิ้ว คูณ 8.5 นิ้วมากที่สุดทุกระดับชั้น และชอบตัวอักษรประเภทฝรั่งเศส 20 ปอยท์ ตัวเรียงห่างมากที่ สุดทุกระดับชั้น และในการเลือกรูปเล่ม นักเรียนส่วนใหญ่เลือกโดยถือความชัดเจนของตัวอักษร เป็นเกณฑ์

และในเรื่องของสีตัวอักษรนั้นจากงานวิจัย วรณี แยมประทุม (2513) ได้ทำ การศึกษาเปรียบเทียบผลทางการเรียนรู้ของการใช้อักษรสีเขียว สีน้ำเงิน และสีดำ บนพื้นสีขาว กับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จากการศึกษาพบว่า

1. การใช้อักษรสีน้ำเงิน สีเขียว และสีดำ ไม่มีผลต่างทางการเรียนรู้ของ เพศชายและหญิง
2. การใช้อักษรสีน้ำเงิน สีเขียว และสีดำ ไม่มีผลต่างทางการเรียนรู้ของ นักเรียนที่มีสรรถภาพทางการเรียนสูงและต่ำ

3. การใช้อักษรสีน้ำเงินและสีเขียวทำให้เกิดการเรียนรู้ดีกว่าอักษรสีดำ

7. ตัวละคร หมายถึง ตัวการที่จะแสดงพฤติกรรมให้เกิดขึ้นตามเค้าโครงเรื่อง และสาระแนวคิดที่ผู้เขียนวางไว้ อีกทั้งยังเป็นตัวแสดงบทบาทโลดแล่นไปตามท้องเรื่องทั้ง พฤติกรรมที่แสดงอารมณ์ทุกข์ สุข เศร้า โศก ไปตามบทบาทที่กำหนดไว้ และเป็นผู้ที่รับผลจาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องนั้น ๆ (บันลือ พงษ์วัน, 2521; หทัย ต้นหยง, 2525)

ตัวละครที่นิยมใช้ในหนังสือเด็กนั้น ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ (2523) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. บุคคล หมายถึง คนจริง และคนสมมติ คนจริงอาจหมายถึงบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น พระมหากษัตริย์ วีรบุรุษ เป็นต้น คนสมมติอาจหมายถึงบุคคลใดก็ได้ในจินตนาการของผู้ประพันธ์
2. สัตว์ หมายถึง สัตว์จริง และสัตว์สมมติ สัตว์จริงได้แก่ สัตว์ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น สุนัข ม้า ช้าง และหนู เป็นต้น ส่วนสัตว์สมมติ ได้แก่สัตว์ในเรื่องที่ผู้ประพันธ์ ผูกขึ้นจากจินตนาการ เช่น ครุฑ ม้ามังกร เป็นต้น
3. อมนุษย์ หมายถึงตัวละครที่มีใช่คน อาจหมายถึง เทวดา นางฟ้า ยักษ์ และภูตผีต่าง ๆ
4. ธรรมชาติ ได้แก่ พืช สสาร พลังงาน รวมทั้งสิ่งที่อยู่นอกโลก เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาว เป็นต้น
5. ผลผลิตจากวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสังคม ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ถนน ไฟฟ้า ตู้ไปรษณีย์ และถังขยะ เป็นต้น
6. อาหาร ได้แก่อาหารทุกชนิด ทุกรสชาติ
7. นามธรรม ได้แก่ ธรรมะ อธรรม จิต และวิญญาณ เป็นต้น

ส่วน หทัย ต้นหยง (2525) ได้สรุปรวบรวมแบ่งตัวละครออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ก็คือ

1. สิ่งที่มีชีวิต เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ ซึ่งจะต้องกำหนดรายละเอียดลงไป ตามลักษณะภูมิประเทศ ธรรมชาติแวดล้อม ฐานะ เพศ เผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ เป็นต้น
2. สิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ วัตถุ สิ่งของซึ่งผู้เขียนสร้างบทบาทสมมติขึ้นเสมือนว่ามีชีวิต
3. สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น สัจจะ คุณความดี ความรัก ซึ่งผู้เขียนสร้างบทบาทสมมติขึ้นเช่นกัน

ถึงแม้ว่าตัวละครที่นิยมใช้กันในหนังสือเด็กจะมีอยู่หลายประเภท แต่ที่นิยมกันมากที่สุดก็คือตัวละครที่เป็นคนหรือสัตว์ เพราะหนังสือสำหรับเด็กเน้นในบทบาทการกระทำของตัวละคร (นิตา ชูโต และกลุ่มมจิตต์ ปลายเวช, 2527) และตัวละครที่เป็นสัตว์ โดยเฉพาะการที่สัตว์แสดงพฤติกรรมพูดได้แบบมนุษย์นั้น เมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 9-12 ปีจะไม่สนใจนิทานประเภทนี้อีก จะสนใจในนิทานหรือเรื่องราวที่เป็นคนจริง ๆ ในเรื่องเท่านั้น (ลมุล รัตตากร, 2506) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Leng (1965) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมของการยืมหนังสือสำหรับเด็กที่มีตัวละครเป็นคน และเป็นสัตว์ของเด็กวัย 6-12 ปี ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงพบว่า เด็กชายเมื่ออายุได้ 9 ขวบ จะเลือกยืมแต่หนังสือที่มีตัวเอกเป็นคน ส่วนเด็กหญิงก็เช่นเดียวกัน แต่การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้ากว่า กล่าวโดยสรุปก็คือ เมื่อเด็กโตขึ้นไม่ว่าเด็กหญิงหรือเด็กชายมีแนวโน้มที่จะสนใจตัวเอกที่เป็นคนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อเด็กโตขึ้นพฤติกรรมการอ่านเปลี่ยนไปต้องการความเป็นจริงมากกว่าความเพ้อฝันแบบในวัยเด็กช่วงอายุ 6-8 ปี ดังนั้นในการสร้างนิทานสำหรับเด็กวัย 9-12 ปี น่าจะเป็นตัวละครที่เป็นคนมากกว่าสัตว์

ไม่ว่าตัวละครจะเป็นประเภทใดก็ต้องยึดหลักการในการสร้าง ซึ่ง บันลือ นฤกษ์วัน (2521) ได้สรุปหลักในการสร้างตัวละครในวรรณกรรมสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ดังนี้

1. ความสมจริง หมายถึง ความเป็นไปตามสภาพอันควรจะเป็นของตัวละครแต่ละตัว การจะสร้างตัวละครให้สมจริงได้ ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องรู้ว่าสิ่งที่เป็นจริงหรือของจริงนั้นมีคุณสมบัติอย่างไร พฤติกรรมอย่างไร จึงถือว่าเป็นความจริงอันเป็นไปได้

ผู้แต่งที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ จะใช้ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นแนวทางในการสร้างตัวละครขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ตัวละครที่มีลักษณะจิตใจ จึงมีความคิดความต้องการของมนุษย์อย่างแท้จริง ตัวละครที่น่าสนใจ จึงเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติจิตใจของมนุษย์ ให้ความคิดที่เป็นส่วนรวมของจิตใจมนุษย์ทั่วไป ผู้แต่งต้องสร้างตัวละครให้มีลักษณะเป็นมนุษย์โดยธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นคนที่ผู้อ่านรู้สึกสัมผัสได้

2. ความสม่ำเสมอของนิสัยตัวละคร การสร้างนิสัยตัวละคร ผู้ประพันธ์ต้องรักษาความสม่ำเสมอแห่งนิสัยใจคอไว้ให้ตลอด เมื่อสร้างนิสัยอย่างใดแล้ว ก็ให้คงนิสัยเช่นนั้นเอาไว้วันนาน ๆ การเปลี่ยนแปลงนิสัยจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล คือ ตัวละครนั้นจะต้องมีประสบการณ์ ผ่านพบ เรื่องต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงนิสัยและบุคลิกภาพ มิใช่ผู้แต่งจะให้เปลี่ยนตามชอบของตน ตัวละครจึงมีทั้งที่เป็นประเภทสถิต และประเภทพลวัต ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ โดยประเภทพลวัตตัวละครจะต้องมีเหตุการณ์ที่มีเหตุผลเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลง

Huck และ Kuhn (1976) ได้สรุปว่าตัวละครที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. ควรจะเหมือนมีชีวิตจริง และเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริง ๆ
2. ควรแสดงและพูดให้เหมาะสมกับอายุ วัฒนธรรม และการศึกษาของพวกเขา
3. ควรมีการเปลี่ยนแปลง คือ ควรจะมีการเจริญเติบโตและมีการเปลี่ยนแปลงต่อสายตาของผู้อื่น

ลักษณะของตัวเอง

ตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กนั้นประกอบด้วย ตัวเอกและตัวประกอบ โดยตัวเอกจะมีบทบาทเด่นอยู่เพียงตัวเดียว ส่วนตัวประกอบนั้นมีบทบาทสัมพันธ์เด่นชัด และช่วยเสริมบทบาทให้กับตัวเอกในเรื่องเท่านั้น (หทัย ตันหยง, 2525; บันลือ พฤษะวัน, 2521) ตัวเอกที่ดีนั้นควรมีลักษณะดังนี้

1. ที่แสดงบทบาทพอที่เด็กจะลอกเลียนพฤติกรรมได้ หรือไม่มีวัยใกล้เคียงกับเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กเมื่ออ่านแล้วก็มักอยากเป็นตัวละคร ทั้งนี้เพราะเด็กมักยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (บันลือ พฤษะวัน, 2521)
2. ควรมีการพัฒนาบุคลิกลักษณะและนิสัยไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ มีพฤติกรรมที่ให้คุณค่าแก่เด็ก (รัถพร ชังธาดา, 2531)
3. จะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับปัญหา และหาทางแก้ไขด้วยการเลือกวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสม ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา นั้น ๆ (ทวีรัสมิ ธนาคม, 2525)

ลักษณะของตัวเองกับการเรียนรู้

ตัวเอกในเรื่องที่เด็กอ่านนอกจากจะมีความสำคัญในฐานะองค์ประกอบของเรื่องแล้วยังช่วยในการชดเชยสิ่งที่เด็กต้องการได้ กล่าวคือ ถ้าเด็กได้อ่านเรื่องที่ตัวเอกขาดความรักเช่นเดียวกับตน แล้วเด็กในเรื่องได้รับความสมปรารถนาในตอนท้ายเด็กก็จะพลอยมีความสุขไปด้วย (รัฐจวน อินทรกำแหง, 2517) นอกจากนี้เด็กยังใช้ตัวเอกเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์ทัศนคติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและเพิ่มวุฒิภาวะให้แก่ตัวเขา (Jones and Buttkey, 1970) เด็กมักจะเปรียบเทียบเอาตนเองเป็นตัวเอกของเรื่องี่อ่าน เพื่อที่จะได้มีความรู้สึกและเข้าใจในเรื่องได้ดีขึ้น (บันลือ พฤษะวัน, 2521; Leng, 1965) จากประโยชน์ของตัว

ละครที่มีต่อเด็กเหล่านี้ได้มีผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวข้องกับตัวละครที่มีผลต่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้

พริ้มเพรา นิตรมร (2526) ได้ศึกษาผลการใช้นั่งสีภาพที่มีตัวละครเป็นสัตว์กับหนังสือภาพที่มีตัวละครเป็นคนต่อคุณธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของผู้อ่านที่เป็นนักเรียน 2 กลุ่ม อายุ 3-5 ปี และกลุ่มอายุ 6-8 ปี ผลการวิจัยพบว่า คະแนณคุณธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากการอ่านหนังสือภาพที่มีตัวละคร เป็นคนกับที่เป็นสัตว์ของผู้อ่านภายในแต่ละกลุ่มอายุไม่แตกต่างกัน แต่คะแนนของระหว่างผู้อ่านกลุ่มอายุ 3-5 ปี กับกลุ่ม 6-8 ปี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและพบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของตัวละครกับกลุ่มอายุของผู้อ่าน

เพชฌิ สัจฉน้อย (2527) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้และความคงทนในการจำจากหนังสือการ์ตูนที่ดำเนินเรื่องโดยตัวเอกที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชอบแตกต่างกัน โดยแบ่งตัวเอกเป็น 3 แบบ คือ ชอบมากที่สุด, ชอบปานกลาง และชอบน้อยที่สุด ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลการเรียนรู้ ความคงทนในการจำของนักเรียนที่เรียนจากหนังสือการ์ตูนที่ดำเนินเรื่องโดยตัวเอกที่นักเรียนชอบมากที่สุด จะสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากหนังสือการ์ตูนที่ดำเนินเรื่องโดยตัวเอกที่นักเรียนชอบปานกลาง และชอบน้อยที่สุด และผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพศชาย และนักเรียนเพศหญิงที่เรียนจากหนังสือการ์ตูนที่ดำเนินโดยตัวเอกตัวเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน

และวิเชียร วงษ์ชมพู (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้จักศึกษาโดยใช้หนังสือการ์ตูนที่มีตัวเดินเรื่องที่นักเรียนรู้จักและไม่รู้จัก ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ผลการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาจนถึงแม้ว่า พริ้มเพรา นิตรมร และวิเชียร วงษ์ชมพู จะไม่พบความแตกต่างในการเรียนรู้ แต่ของ เพชฌิ สัจฉน้อย ก็ได้แสดงให้เห็นว่าตัวเอกที่เด็กชอบต่างกัน จะช่วยส่งผลต่อการเรียนรู้และความคงทนในการจำได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลักษณะของตัวเอกนั้นมีผลต่อการอ่านของเด็ก ดังนั้นลักษณะของตัวเอกจึงเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้

ลักษณะของตัวเอกที่เป็นคน

ตัวเอกที่นิยมใช้ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีอยู่หลายประเภท แต่เด็กในวัย 9-12 ปีนั้น เด็กจะสนใจในตัวเอกที่เป็นคนมากกว่าสิ่งอื่น (Leng, 1956) ตัวเอกที่เป็นคนนั้นสามารถแบ่งได้อย่างง่าย ๆ ก็คือ ตัวเอกที่เป็นเพศชายและตัวเอกที่เป็นเพศหญิง ซึ่งอาจจะอยู่

ในวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่ก็ได้แล้วแต่เนื้อหาของเรื่อง ในหนังสือสำหรับเด็กส่วนมากพบว่า ตัวเอกที่เป็นเด็กเพศชาย เป็นตัวเอกที่นิยมใช้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ เด็กเพศหญิง ผู้ใหญ่เพศชาย และผู้ใหญ่เพศหญิง ตามลำดับ ซึ่งบทบาทของตัวละครที่เป็นเพศหญิงก็มักจะมียุทธศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้ตัวเอกที่เป็นเพศชายเด่นขึ้น เช่น เจ้าหญิงที่คอยรับความช่วยเหลือจากเจ้าชาย เป็นต้น (Graebner, 1972 ; Taylor, 1973)

ลักษณะเพศและวัยของตัวเอกเป็นสิ่งสำคัญที่นักเขียนจะมองข้ามไม่ได้ เพราะลักษณะเหล่านี้มีผลต่อการเลือกอ่านหนังสือของเด็ก Leng (1965) ทำการศึกษาผลของเพศและวัยของตัวเอกต่อพฤติกรรมการเลือกยืมหนังสือสำหรับเด็กวัย 6-12 ปี โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาในเรื่องเพศของตัวเอก โดยทำการแบ่งหนังสือออกเป็น 3 แบบคือ แบบที่ 1 หนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศชาย แบบที่ 2 หนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศหญิง และแบบที่ 3 หนังสือที่มีตัวเอกทั้งเพศหญิงและเพศชายร่วมกัน ซึ่งในแบบที่ 3 นี้ ตัวเอกทั้งสองเพศมียุทธศาสตร์เท่าเทียมกัน

ผลการศึกษาพบว่า เด็กชายมีแนวโน้มที่จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศชาย และเด็กหญิงก็มีแนวโน้มที่จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกที่เป็นเพศหญิง โดยจะเพิ่มขึ้นตามช่วงอายุ กล่าวคือ เด็กผู้ชายในช่วงอายุ 6-8 ปี ก็ยังคงยืมเรื่องที่ตัวเอกเป็นเพศหญิง แต่จะลดความสนใจลงเรื่อย ๆ ส่วนเด็กผู้หญิงในช่วงอายุ 6-7 ปี จะยืมหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง แต่เมื่ออายุ 8 ปี ก็จะยืมหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศชายและเพศหญิงเท่า ๆ กัน และเมื่อเด็กผู้หญิงโตขึ้นก็จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกเป็นหญิงมากกว่าตัวเอกที่เป็นเพศชาย แต่ก็ยังยืมหนังสือที่มีตัวเอกเพศชายอยู่ตลอดทุกช่วงอายุ ผิดกับเด็กผู้ชายเมื่ออายุ 9 ปีจะไม่เลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศหญิงมาอ่านเลย และหนังสือที่มีตัวเอกทั้งเพศชายและหญิงนั้น เด็กชายและเด็กหญิงจะยืมไปอ่านในทุกช่วงอายุตั้งแต่ 6-12 ปี แต่เด็กผู้หญิงจะยืมมากกว่าเด็กผู้ชาย

และส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาในเรื่องอายุของตัวเอก โดยทำการแบ่งออกเป็น 4 แบบคือแบบที่ 1 หนังสือที่มีตัวเอกอายุต่ำกว่า 7 ปี แบบที่ 2 หนังสือที่มีตัวเอกอายุ 7 ปีถึง 12 ปี แบบที่ 3 หนังสือที่มีตัวเอกอายุ 13 ปี ถึง 18 ปี และแบบที่ 4 หนังสือที่มีตัวเอกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาพบว่า ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงที่อายุน้อยกว่า 8 ปี จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุเท่ากับตนเอง และเมื่ออายุ 8-10 ปี เด็กชายจะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 7 ปีถึง

12 ปี และมีตัวเอกอายุ 13 ปี ถึง 18 ปี โดยเฉพาะเมื่ออายุ 12 ปี จะมีอัตราส่วนในการเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 18 ปีขึ้นไปมากถึง 1 ใน 4 ของการยืมหนังสือ ส่วนเด็กหญิงเมื่ออายุ 8-10 ปี จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 7 ปีถึง 12 ปีมากที่สุด จนกระทั่งเมื่ออายุ 11 ปีขึ้นไป ก็จะไม่เลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 7 ปีถึง 12 ปีและหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 13 ปีถึง 18 ปี และมีแนวโน้มที่จะเลือกยืมหนังสือที่มีตัวเอกอายุ 13 ปีถึง 18 ปี มากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนหนังสือที่มีตัวเอกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปนั้น ปริมาณการยืมอยู่ในระดับคงที่ไม่เพิ่มเท่ากับเด็กชาย

จากงานวิจัยของ Leng สรุปได้ว่า เด็กชายชอบตัวเอกที่เป็นเพศชายและมีอายุแก่กว่าตนเอง ส่วนเด็กผู้หญิงก็ชอบตัวเอกที่เป็นเพศหญิงและมีอายุใกล้เคียงกัน ซึ่ง Leng เชื่อว่าเป็นเช่นนั้นก็เพราะเด็กผู้หญิงเป็นเพศที่อยากเรียนรู้ในสิ่งปัจจุบัน ส่วนเด็กชายมีความกระตือรือร้นที่จะสำรวจว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร

ต่อมาในปี 1978 Yoder ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 4 ประการที่มีต่อความสนใจในการอ่านของเพศชาย และเพศหญิงของนักเรียนเกรด 10 ถึง 12 ได้แก่ 1. เพศของตัวเอก 2. สิ่งแวดล้อมในเรื่อง 3. เทคนิคการนำเสนอเรื่องราว และ 4. การพรรณนาเหตุการณ์ ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสนใจในการอ่านของเพศชาย ได้แก่ เพศของตัวเอก, สิ่งแวดล้อมในเรื่อง และเทคนิคการนำเสนอ ส่วนในเพศหญิงนั้น มีเพียง 2 องค์ประกอบเท่านั้นคือ เพศของตัวเอกและการพรรณนาเหตุการณ์ แสดงว่าเพศของตัวเอกมีอิทธิพลต่อความสนใจในการอ่านของเด็กทั้งสองเพศ โดยเพศชายมีแนวโน้มในการเลือกอ่านเรื่องที่เป็นเพศเดียวกันมากกว่าเพศหญิง

งานวิจัยของ Yoder นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Leng ในเรื่องของเพศตัวเอก ถึงแม้ว่ากลุ่มประชากรจะเป็นเด็กโตกว่า แต่ก็แสดงให้เห็นว่า เด็กผู้ชายเมื่อโตขึ้นก็ยังอยากอ่านหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตนมากกว่าต่างเพศ ซึ่งเด็กผู้หญิงก็สนใจในเรื่องของเพศเดียวกับตน แต่แนวโน้มจะไม่เด่นชัดเท่ากับเด็กผู้ชาย งานวิจัยของทั้งสองชี้ให้เห็นว่า ลักษณะเพศและวัยของตัวเอกมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอ่านของเด็ก เด็กจะเลือกอ่านหนังสือเล่มนั้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวเอกในเรื่องนั้นด้วย

ความสัมพันธ์ของตัวเอกกับเด็ก

เมื่อเด็กอ่านหนังสือหรือดูภาพยนตร์ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ เด็กจะค้นหาตัวละครที่เขาชอบ และที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเขา เพื่อที่จะได้นำตัวของเขาเชื่อมเข้ากับตัวละคร ทำให้เขาได้รับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละครนั้นเสมือนได้เกิดขึ้นกับตัวของเขาเอง ตัวละครที่เด็กส่วนมากจะเลือกก็คือ ตัวละครที่เป็นตัวเอกในเรื่อง ซึ่งในบางเรื่องอาจจะมีตัวเอกมากกว่าหนึ่งตัวก็ได้ แต่เด็กก็จะเลือกตัวเอกที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเขามากกว่าที่จะเลือกตัวเอกที่ตรงกันข้ามกับเขา (Galda, 1989) ในการเลือกตัวละครนั้น เด็กแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันไป และไม่จำเป็นว่าเด็กจะต้องชอบตัวเอกตัวเดียวกัน แต่โดยส่วนมากแล้วเด็กจะเลือกตัวละครที่คล้ายคลึงกับเขามากกว่าที่จะแตกต่างกับเขา โดยเฉพาะลักษณะทางสังคม เช่น เพศ อายุ และวัย นอกจากนั้นพฤติกรรมของตัวเอกก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกด้วย เด็กเลือกพฤติกรรมที่ถูกใจมากกว่าไม่ถูกใจ (Maccoby and Wilson, 1957) จากลักษณะพฤติกรรมที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยหลักการและทฤษฎีพื้นฐานดังนี้

การเรียนรู้ด้วยการสังเกต (observational learning)

ในการเรียนรู้ของมนุษย์นอกจากจะเรียนรู้ได้จากการกระทำแล้ว มนุษย์ยังสามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกตอีกด้วย พฤติกรรมของคนเรานั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาจากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ และลอกเลียนแบบจากตัวแบบนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกแล้วได้รับการเสริมแรง โดยนำเอาพฤติกรรมที่เลียนแบบนั้น มาพัฒนาพฤติกรรมและทัศนคติของตนเองในการดำรงชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน ตัวเอกในหนังสือนิทานก็เป็นตัวแบบที่ใช้ในการเลียนแบบได้เช่นกัน เพราะในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสังเกตนั้น แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้แบ่งตัวแบบไว้ 2 ชนิด คือ ตัวแบบที่มีชีวิตจริง (life models) และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (symbolic models) ซึ่งตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์นี้ หมายถึง ตัวแบบที่ปรากฏอยู่ในสื่อทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่ออื่น ๆ ในกระบวนการเลียนแบบจากการสังเกตตัวแบบ ประกอบไปด้วย 4 กระบวนการดังต่อไปนี้

1. ความสนใจ (attentional process) เป็นกระบวนการรับรู้ลักษณะสำคัญ ๆ ของแม่แบบไว้อย่างละเอียดโดยการสังเกต และสามารถสรุปรวบรวมสิ่งที่รับรู้มาได้อย่างเป็นขั้นตอน สิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสนใจในการเรียนรู้ด้วยการสังเกตนี้มีมากมาย เช่น ลักษณะ

ของผู้สังเกตในการรับรู้ การรวบรวม และการแปลความหมาย จากสิ่งที่ได้เห็นลักษณะหรือการ แสดงออกของตัวแบบ

2. การเก็บจำ (retention process) เป็นกระบวนการของความจำ ซึ่งเป็น การรวบรวมพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็นไว้ทุกครั้ง การเก็บจำนี้จะทำในรูปของ สัญลักษณ์ซึ่งใช้กันอยู่ทั่วไป กระบวนการการสร้างสัญลักษณ์นี้จะช่วยให้จำพฤติกรรมของตัวแบบ ได้แม้จะเห็นตัวแบบในช่วงระยะเวลาสั้น

3. การแสดงออก (motor reproduction process) เป็นกระบวนการดัด แปลงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแบบแห่งพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับระบบร่างกายและจิตใจ การเกิดพฤติกรรมขึ้นอยู่กับปริมาณการเรียนรู้จากการสังเกตและ องค์ประกอบที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้พฤติกรรมจึงเป็นไปตามกระบวนการของตัวแบบ ซึ่ง ผู้เรียนจะค่อย ๆ ปรับพฤติกรรมของตนตามแบบที่ได้พบเห็น

4. การจูงใจ (motivational process) เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึง ความรู้สึกที่ได้รับกับการแสดงออก มนุษย์ไม่สามารถจะแสดงออกได้ตามที่ได้รับรู้มาทั้งหมด จึงมัก เลือกพฤติกรรมของตัวแบบซึ่งก่อให้เกิดผลดีตอบแทนมากกว่าพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสีย ผู้สังเกต จะประเมินคุณค่าของพฤติกรรมตัวแบบโดยการรับเอาสิ่งที่ตนเองพอใจและไม่ยอมรับสิ่งที่ตนไม่เห็น ด้วย

จากกระบวนการทั้ง 4 กระบวนการ จะเห็นว่าในการเลียนแบบจากตัวแบบนั้นผู้สังเกต จะต้องมีความสนใจที่จะเรียนรู้จึงจะเกิดผลดี และพฤติกรรมที่เขาจะเลียนแบบก็ต้องเป็นพฤติกรรม ที่มีประโยชน์ต่อเขา ซึ่งความสนใจต่อตัวแบบนี้มักจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล โดยเฉพาะความ แตกต่างทางด้านเพศ เด็กชายและเด็กหญิงมีความสนใจต่อตัวแบบต่างกัน

ความสนใจต่อตัวแบบที่ต่างกันของเด็กชายและเด็กหญิงนั้น เป็นความต่อเนื่องที่ได้รับมา จากการพยายามพัฒนาบทบาททางเพศของตนเอง ซึ่ง Freud ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเด็กอายุ 3-5 ปี จะมีการพัฒนาการทางเพศขึ้น เริ่มเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย เลียนแบบพฤติกรรม ของพ่อแม่ และเริ่มมีความสนใจในความแตกต่างระหว่างเพศ เด็กจะเกิดความรู้สึกที่เรียกว่า Oedipus Complex และ Electra Complex ซึ่งหมายถึง เด็กผู้ชายจะติดแม่ และเด็กผู้หญิง จะติดพ่อ และเด็กผู้ชายจะพยายามเลียนแบบบุคลิกภาพของพ่อ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากแม่ ส่วนเด็กผู้หญิงพยายามเลียนแบบบุคลิกภาพของแม่ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากพ่อ และเมื่อเด็ก อายุ 6-13 ปี เด็กก็จะเก็บความรู้สึกที่เรียกว่า Oedipus Complex และ Electra Complex โดยเด็กจะหันมาเล่นกับเพศเดียวกัน (Freud, อ้างถึงในบรรณพิภย์ ศิริวรรณบุศย์, 2517)

จากพฤติกรรมดังกล่าว เด็กชายจึงเลือกที่จะเลียนแบบจากตัวแบบที่เป็นชายมากกว่าตัวแบบที่เป็นหญิง และเด็กหญิงก็จะเลือกเลียนแบบตัวแบบที่เป็นหญิง ทั้งนี้ก็เพื่อการพัฒนาบทบาททางเพศของตนต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตัวแบบที่เด็กตั้งใจที่เรียนรู้ด้วยการสังเกตควรจะ เป็นตัวแบบที่มีเพศเดียวกับตนมากกว่าต่างเพศ ดังนั้นถ้าตัวแบบที่เด็กได้เห็นหรือได้อ่านมีเพศเดียวกับตนเอง ก็น่าที่จะช่วยทำให้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตเกิดได้ง่ายขึ้น ซึ่งเด็กเองก็สามารถเรียนรู้ได้จากตัวแบบที่มีชีวิตจริงและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งจะส่งผลต่อตัวเอกในสื่อต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นตัวแบบที่เด็กจะเลือกเลียนแบบด้วย

มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศและวัยของตัวเอกในสื่อต่าง ๆ ดังนี้

ในปี 1957 Maccoby และ Wilson ได้ทำการศึกษาการเลียนแบบและการเรียนรู้ ด้วยการสังเกตจากการดูภาพยนตร์ โดยมุ่งศึกษาไปที่ลักษณะของตัวเอกภายในเรื่องที่มีผลต่อผู้ดู และแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน

ในส่วนที่ 1 เน้นที่ระดับทางสังคมของตัวเอกและของผู้ดู โดยให้ดูภาพยนตร์ที่มีตัวเอกสองตัว ตัวที่หนึ่งเป็นเด็กผู้ชายชนชั้นต่ำ ชื่อ Billy Barton และตัวที่สองเป็นเด็กผู้ชายชนชั้นที่สูงกว่า ชื่อ Harry Trent ซึ่งแสดงร่วมกันและมีบทบาทเท่ากันในภาพยนตร์เรื่อง Junior G-men มีความยาว 20 นาที และเป็นเรื่องเกี่ยวกับนักสืบวัยรุ่นในปี 1940 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 269 คนเป็นชาย 139 คน และเป็นหญิง 130 คน โดยเลือกมาจากระดับสังคมที่ต่างกัน จากนั้นฉายภาพยนตร์ให้ดู และต่อมาอีก 1 สัปดาห์ จึงนำแบบสอบถามในการเลือกเลียนแบบและแบบทดสอบวัดความรู้สึกได้ในเนื้อหาที่เด็กได้ดู ผลการทดลองปรากฏว่า เด็กผู้ชายที่มาจากชนชั้นต่ำจะเลือกเลียนแบบตัวเอกที่เป็นคนชนชั้นต่ำ และเด็กผู้ชายที่มาจากชนชั้นสูงก็จะเลือกตัวเอกที่เป็นชนชั้นสูงเช่นกัน ส่วนในเด็กผู้หญิงที่มาจากชนชั้นต่ำและสูงจะเลือกเลียนแบบตัวเอกที่เป็นคนชนชั้นสูงทั้งสองกลุ่ม และด้านของการจดจำเนื้อหา เด็กผู้ชายที่เลือกตัวเอกชนชั้นต่ำมีแนวโน้มที่จะจดจำเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเอกชนชั้นต่ำได้มากกว่าเรื่องราวของชนชั้นสูง ส่วนเด็กผู้ชายที่เลือกตัวเอกชนชั้นสูงก็จะจดจำเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเอกชนชั้นสูงมากกว่า เช่นเดียวกัน ส่วนเด็กผู้หญิงไม่แตกต่างกันในการจดจำเนื้อหาทั้งสองกลุ่มระดับสังคม

ในส่วนที่ 2 เน้นไปที่เพศของตัวเอกกับเพศของผู้ดู การศึกษาใช้ภาพยนตร์เรื่อง "Tomboy" ที่มีตัวละครเป็นชายและหญิงอายุ 14 ถึง 15 ขวบ โดยทำการทดลองกับนักเรียนเกรด 7 ผลปรากฏว่าเด็กชายจะเลือกตัวละครที่เป็นเพศชาย และเด็กผู้หญิงจะเลือกตัวเอกที่เป็นผู้หญิง ในด้านการจดจำเนื้อหาเด็กผู้ชายจะสามารถจำเนื้อหาโดยเฉพาะพฤติกรรมในทางก้าวร้าวของตัวเอกชายได้มากกว่าเด็กผู้หญิง และเด็กผู้ชายจำเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเอกเพศหญิงได้น้อยกว่าที่เด็กผู้หญิงจำได้

จากการทดลองทั้งสองส่วนนี้จะสรุปได้ว่า เด็กผู้ชายจะเลือกเลียนแบบตัวเอกที่เป็นเพศและระดับของสังคมเดียวกับเขา ส่วนเด็กผู้หญิงจะเลือกตัวเอกที่เป็นเพศเดียวกัน และเลือกตัวเอกที่มีระดับสังคมเดียวกันหรือสูงกว่า ส่วนในการจดจำเนื้อหาผู้ดูที่เลือกเลียนแบบตัวเอกใด ก็ จะจดจำพฤติกรรมของตัวเอกนั้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการทดลองจะเห็นแนวโน้มว่า ผู้ดูจะเลือกมีความรู้สึกร่วมกับตัวเอกที่คล้ายกับตัวเขา โดยเฉพาะลักษณะทางสังคม เช่น เพศหรือระดับทางสังคม และต่อมาอีก 1 ปี Maccoby, Wilson และ Burton (1958) ได้ทดลองซ้ำอีกครั้งกับเด็กวัยรุ่นอายุ 19 - 24 ปี โดยศึกษาพฤติกรรมที่แตกต่างในการดูภาพยนตร์ของผู้ชายและผู้หญิง ใช้ภาพยนตร์ขนาด 16 มม. จำนวน 2 เรื่องในการทดลอง เรื่องที่ 1 ชื่อเรื่อง The Doctor Takes A Wife และเรื่องที่ 2 ชื่อเรื่อง Once Upon A Honeymoon โดยให้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้ชาย 12 คน และผู้หญิง 12 คน ดูภาพยนตร์ทั้งสองเรื่อง ผลการทดลองพบว่าเด็กผู้ชายจะเลือกมีความรู้สึกร่วมและใช้เวลาเฝ้าดูพฤติกรรมตัวเอกที่เป็นผู้ชายมากกว่าตัวเอกที่เป็นผู้หญิง ซึ่งผู้ดูผู้หญิงก็สนใจตัวเอกที่เป็นผู้หญิงมากกว่าแต่ก็มีบางส่วนที่สนใจตัวเอกผู้ชายเช่นกัน

จากการทดลองทั้ง 2 ครั้ง พอดีสรุปได้ว่า ผู้ดูจะเลือกเลียนแบบตัวเอก เพื่อความรู้สึกร่วมโดยจะเลือกตัวเอกที่เป็นตัวแทนของพวกเขาก็ได้ โดยจะเลือกตัวเอกที่มีกริยาท่าทางที่ต้องการและที่มีความใกล้เคียงกับเขามากที่สุด โดยเฉพาะลักษณะทางสังคม เช่นอายุ เชื้อชาติ ระดับทางสังคมและเพศ เป็นต้น

ต่อมาในปี 1975 Jennings ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบพฤติกรรมทางเพศของตัวเอกในเรื่องที่มีต่อความชอบและการระลึกได้กับเด็กอายุ 4-5 ปี โดยทำการทดลองกับเด็กจำนวน 64 คน แบ่งเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 เป็นชาย 32 คน และกลุ่มทดลองที่เป็นหญิง 32 คน โดยแต่ละกลุ่มได้รับฟังเรื่อง 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เป็นเรื่องที่ตัวเอกแสดงถึงพฤติกรรมปกติ ส่วนในแบบที่ 2 เป็นเรื่องที่ตัวเอกมีพฤติกรรมตรงข้ามกับเพศของตนเอง ตัวเอกในทั้ง 2 แบบจะเป็นเพศเดียวกับกลุ่มทดลอง

ในกลุ่มทดลองที่ 1 กลุ่มเด็กผู้ชายจะได้รับเรื่องราว 2 เรื่องคือ ในเรื่องที่ 1 ตัวเอกที่เป็นเด็กชายมีความต้องการเป็นนักเดินรำชาย และในเรื่องที่ 2 ตัวเอกที่เป็นเด็กชายต้องการจะเป็นคนส่งไปรษณีย์ ส่วนในกลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่มเด็กหญิงจะได้รับฟังเรื่องราว 2 เรื่องเหมือนกัน คือ เรื่องที่ 1 ตัวเอกที่เป็นเด็กผู้หญิงอยากเป็นนักเดินรำ และในเรื่องที่ 2 ตัวเอกที่เป็นเด็กผู้หญิงต้องการจะเป็นคนส่งไปรษณีย์ หลังจากฟังเรื่องจบให้สังเกตพฤติกรรมโดยนำภาพที่เกี่ยวกับเรื่องราวมาวางบนโต๊ะ และให้เด็กหยิบเรื่องที่สนใจที่สุดขึ้นมา แล้วถามว่ามีอะไรเกิดขึ้นในเรื่อง และจากนั้น 2 วันก็มาทำการวัดการระลึกได้ ผลการศึกษาพบว่า เด็กชายและเด็กหญิงชอบฟังเรื่องราวที่ตัวเอกมีพฤติกรรมปกติมากกว่าพฤติกรรมตรงข้ามกับเพศของตน และมีความระลึกได้ในเรื่องราวแบบพฤติกรรมตรงข้ามกับเพศได้ดีกว่าเรื่องที่มีพฤติกรรมปกติ

McArther และ Eisen (1976) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของหนังสือที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กผู้วิจัยทำการทดลองกับเด็กชายและเด็กหญิงในโรงเรียนเด็กเล็ก โดยการอ่านหนังสือสำหรับเด็กให้เด็กฟังเป็นรายบุคคล คนละเรื่อง เรื่องแรกเรียกชื่อได้ว่าเป็นภาพพจน์สามัญ มีความสรุปว่า เด็กชายช่วยเด็กหญิงให้พ้นจากอันตรายจากแพะและต่อมาก็ชื่อชุดสำหรับประกอบเรือในขวดมา แล้วหาวิธีที่สร้างเรือในขวดและประกอบเรือได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนอีกเรื่องเรียกชื่อได้ว่าเป็นภาพพจน์กลับกัน โดยเนื้อเรื่องมีพฤติกรรมทุกอย่างเหมือนกับเรื่องภาพพจน์สามัญ แต่บทบาทของเด็กชายและเด็กหญิงแสดงกลับกัน เช่น เด็กชายเกิดกลัวแพะแล้วเด็กหญิงมาช่วยไว้ ต่อมาเด็กหญิงประกอบเรือในขวดและเด็กชายก็เฝ้าอยู่ข้าง ๆ หลังจากอ่านเรื่องให้เด็กแต่ละคนฟังจบแล้ว ผู้วิจัยก็ปล่อยให้เด็กมีโอกาสได้เล่นกับการสร้างสวนในขวด คล้ายกับการประกอบเรือในขวดที่ปรากฏในเรื่องของหนังสือ เด็กทำงานนี้โดยใช้คีมไม้ขนาดยาวใส่เข้าไปในขวดเพื่อหยิบเอาดอกไม้พลาสติกในขวดจัดเป็นสวน ตัวแปรตามที่วัดในการวิจัยนี้คือ ระยะเวลาที่เด็กใช้ในการทำงานนั้น ผลปรากฏว่า ในกลุ่มเด็กที่ได้ฟังเรื่อง ภาพพจน์สามัญ เด็กชายใช้เวลาเล่นกับการจัดสวนมากกว่าเด็กหญิง แต่ในกลุ่มเด็กที่ได้ฟังเรื่อง ภาพพจน์กลับกัน เด็กหญิงใช้เวลาเล่นกับการจัดสวนมากกว่าเด็กชาย

นอกจากงานวิจัยข้างต้น ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและพฤติกรรมของตัวเอกนั้น มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กแล้ว ยังมีงานวิจัยอีกเป็นจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับเพศของตัวเอกในหนังสือ อาทิเช่น

Halpern (1985) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของบทบาททางเพศที่มีต่อการจดจำเนื้อหา กับเด็กระดับมัธยมศึกษา เป็นชาย 79 คน และหญิง 98 คน โดยให้อ่านเรื่องสั้นจำนวน 2 เรื่อง เรื่องที่ 1 มีตัวเอกเป็นเพศหญิงชื่อว่า Linda และในเรื่องที่ 2 มีตัวเอกเพศชายชื่อ David หลังจากอ่านเรื่องจบผู้วิจัยทำการวัดด้วยแบบทดสอบแบบตัวเลือกตอบและข้อถูกผิด ซึ่งจะถามเกี่ยวกับเนื้อหาในเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนตอบคำถามเรื่องที่มีตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตนได้มากกว่าเรื่องที่มีตัวเอกเป็นเพศตรงข้าม

Klein (1976) ได้ทำการศึกษาความสนใจและความเข้าใจในการอ่านเรื่องที่มีรูปแบบทางเพศต่าง ๆ กัน ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยกับนักเรียนเกรด 5 โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม นักเรียนชาย 2 กลุ่ม และนักเรียนหญิง 2 กลุ่ม โดยให้อ่านเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ 3 อาชีพ คือ 1. นักบัลเลต์ 2. นักบิน และ 3. นักสังคมสงเคราะห์ แต่ละเรื่องสร้างเป็น 2 แบบ คือมีตัวเอกเป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิง การทดลองให้นักเรียนชายกลุ่มที่ 1 อ่านเรื่องที่ตัวเอกเป็นชาย ทั้ง 3 อาชีพ และกลุ่มนักเรียนชายกลุ่มที่ 2 ก็ให้อ่านเรื่องที่ตัวเอกเป็นหญิงทั้ง 3 อาชีพ ส่วนในกลุ่มนักเรียนหญิงนั้นก็เช่นเดียวกับกลุ่มนักเรียนชาย กลุ่มที่ 1 จะอ่านเรื่องที่มีตัวเอกเป็นชาย และกลุ่มที่ 2 อ่านเรื่องที่มีตัวเอกเป็นหญิง หลังจากอ่านเรื่องจบวัดความสนใจด้วยแบบสอบถาม และทำการวัดความเข้าใจในการอ่านด้วยวิธีโคลซ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนชายมีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับอาชีพนักบินสูงกว่านักเรียนหญิง และนักเรียนหญิงมีความสนใจในเรื่องที่มีตัวเอกมีอาชีพนักเต้นบัลเลต์และนักสังคมสงเคราะห์สูงกว่านักเรียนชาย ส่วนความเข้าใจในการอ่านในเรื่องเพศของตัวเอกนั้น พบว่ากลุ่มนักเรียนที่อ่านเรื่องที่มีตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตนมีคะแนนความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างจากกลุ่มนักเรียนที่อ่านเรื่องที่มีตัวเอกเป็นเพศตรงข้าม แต่กลุ่มที่ได้อ่านเรื่องที่ตรงกับความสนใจมีคะแนนความเข้าใจในการอ่านสูงกว่ากลุ่มที่อ่านเรื่องที่ไม่ตรงกับความสนใจ

Scott (1986) ได้ทำการศึกษาทัศนคติ ความสนใจ และความเข้าใจในการอ่านหนังสือนิทานที่ตัวเอกแสดงบทบาททางเพศต่างกันกับนักเรียนระดับ เกรด 4, 7 และ 11 โดยให้อ่านเรื่องทั้งหมด 4 เรื่อง แต่ละเรื่องมีตัวเอกดังนี้ เรื่องที่ 1 มีตัวเอกเป็นเพศหญิงที่แสดงบทบาททางเพศต่างจากปกติ เรื่องที่ 2 มีตัวเอกเป็นเพศหญิงที่แสดงบทบาทปกติ เรื่องที่ 3 มีตัวเอกเป็นเพศชายแสดงบทบาทปกติ และเรื่องที่ 4 มีตัวเอกเป็นเพศชายแสดงบทบาทต่างจากปกติ สำหรับความสนใจและความเข้าใจในการอ่านนั้นไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่อยู่ระดับชั้นสูงกว่ามีทัศนคติและความสนใจในบทบาทที่ปกติและไม่ปกติแตกต่างกว่าเด็กที่อยู่ในระดับชั้นต่ำกว่า

และในปี 1988 Bleakley ,Westerbery และ Hopkins ได้ศึกษาผลของเพศ ตัวเอกในเรื่องที่มีผลต่อความสนใจ และความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนเกรด 5 จำนวน 540 คน โดยใช้เรื่อง 3 ประเภท คือ ผจญภัย ลึกลับ และเพื่อนฝูง ประเภทละ 3 เรื่อง 2 แบบ คือ มีตัวเอกเป็นเพศชาย กับมีตัวเอกเป็นเพศหญิง ซึ่งเนื้อหภายในไม่เปลี่ยนแปลง และนักเรียน ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างได้อ่านเรื่องที่มีตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชายจะมีความสนใจน้อยเมื่อตัวเอกเป็นเพศหญิง ส่วนนักเรียนหญิงเมื่ออ่านเรื่องที่มีตัวเอก เป็นเพศชายก็มีความสนใจน้อยลงเช่นกัน แต่ไม่เด่นชัดเท่ากับนักเรียนชาย ส่วนความเข้าใจในการอ่านนั้นไม่แตกต่างกัน

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของตัวเอกมีผลต่อความสนใจในเรื่องที่ดู ที่ฟัง หรือที่ได้ อ่าน โดยเฉพาะงานวิจัยของ Bleakley และคณะ ถึงแม้ว่าจะไม่พบความแตกต่างในความเข้าใจ ในการอ่านของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง แต่กลุ่มผู้วิจัยเองได้สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นเพราะ เรื่องที่นำมาใช้ในการทดลองสิ้นเกินไป จึงเสนอว่าน่าจะลองใช้เรื่องที่มีความยาวประมาณ 1500 - 2000 คำ น่าจะให้ผลต่อความเข้าใจในการอ่านมากกว่า ซึ่งความสนใจต่อการอ่านนี้ เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะความสนใจต่อการอ่านมีผลต่อความเข้าใจในการอ่าน โดยจะเห็นได้จาก งานวิจัยของ Asher และ Marke11 (1974) ซึ่งได้ศึกษาความแตกต่างของเพศที่มีต่อความ เข้าใจในการอ่านเรื่องที่มีความสนใจสูงและต่ำ พบว่าเมื่อเด็กผู้ชายมีความสนใจในเรื่องที่อ่านต่ำ ก็จะมี ความเข้าใจในการอ่านต่ำด้วย ส่วนเด็กผู้หญิงนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่สนใจมากหรือน้อย ความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างกัน และเด็กชายจะมีความความเข้าใจในการอ่านได้ดีเท่ากับ เด็กหญิง เมื่อเขาได้อ่านในเรื่องที่สนใจ และจากงานวิจัยของ Steven (1980) ที่ทำการ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในการอ่านและความเข้าใจในการอ่านของเด็กที่มีความ สามารถในการอ่านสูง จากการศึกษาพบว่าเด็กที่มีความสามารถในการอ่านสูง เมื่อได้อ่าน เรื่องที่เขาสนใจมากก็จะทำให้ความเข้าใจในการอ่านเพิ่มมากขึ้นด้วย ส่วนกลุ่มที่มีความ สามารถในการอ่านปานกลางและต่ำไม่พบความเปลี่ยนแปลง จากงานวิจัยทั้งสองนี้ชี้ให้เห็นว่า เด็กเพศชายเป็นเพศที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เมื่อเขาไม่ได้อ่านเรื่องที่เขาสนใจ และเด็กที่มี ความสามารถในการอ่านสูงทั้งชายและหญิงก็จะมี ความเข้าใจในการอ่านสูงขึ้นเมื่อได้อ่านเรื่อง ที่เขาสนใจมาก ดังนั้นความสนใจที่มีต่อตัวเอกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะความสนใจต่อตัวเอกนี้ จะส่งผลต่อความสนใจในเรื่องด้วย